

New Deal - dengang og nu

Berlingske Tidende, 31. januar 2008: Roosevelts New Deal var en række improviserede initiativer båret af hans personlige forargelse over det omfang, grådigheden havde taget og dybest set en etik: Han ønskede at genskabe USA som et samfund, hvor individer og grupper så sig selv som en del af et større demokratisk fællesskab med fælles mål.

Af Michael Böss

I forbindelse med en undersøgelse af amerikanske vælgere i 2005 opdagede det kendte meningsmålingsinstitut Pew Research Centre en vælgergruppe, de kaldte »pro-stats-konservative«. Disse vælgere var socialt konservative og støttede en hård udenrigspolitisk linje. Derfor havde de stemt på Bush i 2004. Men undersøgelsen viste også, at de var positive over for staten. De var f.eks. bekymrede for konsekvenserne af et ureguleret marked for »deres familie«. Det var bl.a. disse vælgere, som siden stemte på Obama ved valget og vendte ryggen til en republikansk kandidat, som lovede dem skattelettelser, offentlige nedskæringer og mindre stat.

De nye konservative ønsker ikke mere frihed, men mere orden. De er ikke interesserede i ideologi. De er pragmatiske og ønsker politik, der giver tryghed og styrker fællesskaber. Ja, de ønsker sig på mange måder tilbage til det USA, Roosevelt lagde grunden til med sin New Deal i 30'erne. Et projekt, som Obamas vision om »forandring« er i slægt med.

Når CEPOS' liberalister i denne avis jævnligt udsender advarsler mod at efterligne New Deal skyldes det naturligvis, at deres ideologi er kommet i miskredit som følge af den nuværende krise. Men deres forsøg på at genvinde lydhørhed ved at angribe New Deal for ikke overvinde recessionen i 1938 er forfejlet. For ingen med kendskab til New Deal vil i dag påstå, den var uden fejl. Men vi kan lære af både dens fejl og fortjenester.

Kritikerne får det til at lyde, som om New Deal var et stort, sammenhængende program. Men sandheden er, at der fra Roosevelts egen side aldrig forelå en masterplan. Der var tale om improviserede initiativer båret af hans personlige forargelse over det omfang, grådigheden havde taget, foruden en dyb bekymring for det amerikanske demokratis fremtid på et tidspunkt, hvor den internationale tendens gik mod totalitære systemer. Dens brede formål var at beskytte de svage, give menneskelig tryghed og søge en bredere fordeling af vores nationale velstand.

Dybest set var den dog en etik: Han ønskede at genskabe USA som et samfund, hvor individer og grupper så sig selv som en del af et større demokratisk fællesskab med fælles mål. Det kan man læse i en ny, 900-sider lang bog om Roosevelts liv og politik skrevet af Texas-historikeren H.W. Brands. Bogen kan anbefales, ikke mindst for det historiske lys, den kaster over de ting, vi oplever lige nu i både USA og Europa. Roosevelt lovede, da han blev nomineret som kandidat, at han ikke blot ville rette op på en økonomi, som var brudt sammen. Han ville sætte sig i spidsen for et »korstog«, som skulle »give Amerika tilbage til dets eget folk«. Hvad præcis der skulle til for også at genoprette økonomien, vidste han ikke dengang og måske heller ikke siden. På et mere principielt plan var han dog overbevist om, at når det var gået så galt, skyldtes det, at individualismen og egeninteressen var gået over gevind. Boom-årene havde fået amerikanerne til at glemme, de ikke kun var en nation, der hvilede på uafhængighed, men også på gensidighed. Roosevelt var født ind i en velhavende familie, som i generationer havde spillet en vigtig rolle i national politik. Men også en familie hvor man ikke var bange for at sætte sig op imod partidisciplin og vanetænkning, hvis det var krævet. Den meget ambitiøse og målrettede Roosevelt forudså allerede under sin første valgkamp, at han ville ende med at forvandle det politiske system: Efter sine otte år ved magten ville der findes et helt nyt parti, som ville blive skabt og ledet af »progressive« fra de to gamle partier. Det var især i de berømte, radiotransmitterede »kaminsamtaler«, at han satte sig for at forklare befolkningen, hvad der måtte være det bærende princip i forholdet mellem markedet og demokratiet:

hensynet til helheden. I den første forklarede han således, hvorfor det var nødvendigt for regeringen at gribe ind med en redningsplan for bankerne. Ellers ville det nemlig betyde et totalt sammenbrud for finansmarkedet og uoverskuelige følger for almindelige borgere. Den almindelige amerikaner skulle forstå, at det var statens opgave at sikre, at markedet fungerede. Det var samfundshelhedens bedste.

I den anden kaminsamtale trak Roosevelt nogle større perspektiver op for den politik, han ville føre. Han stillede to alternativer op for, hvilken vej nationen kunne følge: Det ene bestod i at lade markedet genoprette sig selv. Det ville betyde, at priserne selv ville finde et nyt, lavere leje, at kun de stærkeste banker ville overleve, at folk ville blive tvunget fra hus og hjem, selv om det betød et liv på gaden. Det var den anbefaling, som blev givet af klassisk liberalistiske økonomer. Men det var ikke den politik, han selv havde valgt, tilføjede han. Det ville være for meget at bede amerikanerne om at bære, idet det ville ikke alene betyde »yderligere tab af huse, gårde, opsparinger og lønninger, men et tab af åndelige værdier«. Med det sidste mente han de værdier, det amerikanske samfund hvilede på.

Roosevelt valgte derfor den anden vej, som stod for en humaniseret kapitalisme. Denne form for kapitalisme krævede planlægning, men ikke planlægning, som socialister forstod ordet, nemlig som planøkonomi. Essensen af Roosevelts opfattelse var partnerskab og koordinering mellem den offentlige og den private sektor. Han mente, det var statens opgave at hjælpe erhvervslivet med at gøre det, det selv ønskede, men ikke var i stand til selv at gøre.

Dette partnerskabsprincip lå bag et af Roosevelts første initiativer, den såkaldte Nationale Genopretningsplan. Planen bestod i at yde hjælp til kriseramte private virksomheder og erhvervsgrupper. Hvor redningen af bankerne kunne siges at være et initiativ, som kun de mest fundamentalistiske liberalister dengang - og i dag - ville undsige, så havde Roosevelts nationale genopretningsplan en langt mere radikal karakter. Og også tvivlsom. Den kritiseres i dag af de fleste eksperter for at være et eksempel på, hvordan staten ikke bør optræde i en økonomisk krise. Reelt set betød den nemlig oprettelse af statsstøttede karteller, som selv kunne fastsætte priser og lønninger uden at tage hensyn til hverken forbrugere eller ansatte. Roosevelt erkendte da også allerede i 1935, at det havde vist sig at være en »temmelig dårlig idé«.

Langt bedre var de offentlige investeringer, hans regering foretog i infrastrukturen ved at bygge og reovere veje, dæmninger, hydroelektriske kraftværker, broer, skoler og nationalparker. For herved kom der ikke alene millioner af arbejdsløse i job, der blev samtidig skabt nødvendige forudsætninger for senere vækst. Og så betød de offentlige investeringer også en stimulering af den private sektor og dermed nye job. Det var dog ikke Roosevelts mål, at staten skulle fortsætte med at spille en stor rolle i den nationale økonomi. Hans hovedmål var mere psykologisk og moralsk end strukturelt: Han ville have de forskellige grupper i det amerikanske samfund til at forstå, at nationen kun kunne klare sig gennem krisen ved at den stod sammen om fælles mål og fungerede som et fællesskab. Måske var den vigtigste stimulans for patriotismen - foruden den efterfølgende krig - dog hans regerings indførelse af sociale velfærdsordninger, som sikrede store dele af befolkningen mod følgerne af sygdom, alderdom og arbejdsløshed. Historikeren Eric Rauchway skrev for nylig, at recessionen i 1938 ikke bør bruges som argument for, at USA ville have klaret sig bedre uden New Deal. For rent faktisk fungerede den. I Roosevelts to første præsidentperioder voksede økonomien årligt i gennemsnit 9-10 procent, og der er rimelig grund til at tro, det skyldtes den politik, han førte. Nej, problemet er snarere, at han på det tidspunkt burde have fulgt det råd, den britiske økonom John Maynard Keynes gav ham, nemlig at foretage langt større offentlige investeringer for at stimulere økonomien. De bedste dele af New Deal gik således ikke langt nok. Det samme gjaldt hans tøven over for forslaget om et universelt sundhedssystem, fordi han frygtede, at oppositionen mod det ville være for stor.

Den samme tøven mærker man ikke i USA hos den præsident, der nu igen lover en New Deal og genoprettelsen af det nationale fællesskab. Men har jo også et solidt mandat fra vælgere, der forstår den betydning, en stat kan have.

- De to omtalte bøger er *Traitor to His Class* af H.W. Brands (New York, 2008) og *The Great Depression and the New Deal* af Eric Rauchway (New York, 2008)